

THE COMPASS

Proceedings of the
2nd National Conference on Universal Human Values
30 - 31 May 2015



“The Need For Education In
Universal Values From
Environmental Perspective”



“The Need For Education In
Universal Human Values From
Scientific And Technological
Perspectives”

“The Need For Education In
Universal Human Values
Economical Perspective”



“The Need For Education
In Universal Human Values
from Medical Perspective”



“Approaches and Policies
Pertaining to Value Education and
Values Based Teaching Learning
Methodology”



“The Need For Education In
Universal Human Values From
Social And Political Perspectives”

Organized by the Bahá'í Academy, Panchgani
In Association with the Dept. Of Education & Extension,
Savitribai Phule Pune University, Pune

Pranabole.

THE COMPASS

Special Issue

Vol. 9, No. 1
August 2015

**Actions and Reflections:
Proceedings of the
2nd National Conference**

On

"Universal Human Values"

**Organized by the Bahá'í Academy, Panchgani
In Association with the Deptt. Of Education and
Extension, Savitribai Phule Pune University, Pune
30th – 31st May 2015**

The magazine of the Bahá'í Academy, an institution engaged in research and action in the field of Value Education for institutions of higher learning.

Editors: Mr. Lesan Azadi; Dr. Shashi Gaikwad

© Bahá'í Academy, 2015

The Bahá'í Academy

Shivaji Nagar,
Panchgani- 412 805,
Maharashtra

www.bahaiacademy.org

thecompass@bahaiacademy.org

Table of Contents

Sr. No.	Details	Page
1.	Editorial	1
2.	Messages for Support a) Prof. Dr. Wasudev Gade, the Hon'ble Vice-Chancellor of Savitribai Phule Pune University, Pune b) Prof. Dr. M. M. Salunkhe, the Hon'ble Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik c) Prof. Dr. Pramod Talgiri, the Hon'ble Vice-Chancellor of India International Multiversity, Pune d) Prof. Dr. Pandit Vidyasagar, the Hon'ble Vice-Chancellor of Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded e) Prof. Dr. Raviprakash G. Dani, the Hon'ble Vice-Chancellor of Dr. Panjabrao Deshmukh Krishi Vidypeeth, Akola f) Prof. Dr. Pandit Palande, the Hon'ble Vice-Chancellor of Babasaheb Bhimrao Ambedkar Bihar University, Muzaffarpur, Bihar	2 3 4 5 6
3.	Report of the 2nd National Conference on Universal Human Values	7
4.	Inaugural Speech Prof. Dr. M. M. Salunkhe, the Hon'ble Vice-Chancellor, Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik	13
5.	Keynote Addresses a) The Need for Education in Universal Human Values from Scientific and Technological Perspectives by Prof. Dr. K. C. Mohite b) Approaches and Policies Pertaining to Value Education by Dr. Shashi Gaikwad c) The Need for Education in Universal Human Values from Social and Political Perspectives by Prof. Dr. Vasanti Rasam d) The Need for Education in Universal Human Values from Economical Perspective by Prof. Dr. Shirin Mahalati	15 17 21 28
6.	UNESCO's Bioethics Programme Chairman: Dr. Gorakhnath Kamble, Director, Adult and Continuing Education and Extension Work, Shivaji University, Kolhapur Presentations: a) Prof. Dr. Arun Jamkar, the Hon'ble Vice-Chancellor, MUHS, Nashik and Patron of UNESCO's Bioethics National Nodal Centre b) Prof. Dr. Shekhar Rajderkar, the Hon'ble Pro. Vice-Chancellor, MUHS Nashik and the National Head of UNESCO's Bioethics National Nodal Centre c) Prof. Dr. Russell D'Souza, the Head and Chair of Asia Pacific UNESCO's Bioethics Programme d) Dr. Gorakhnath Kamble, Director, Adult and Continuing Education and Extension Work, Shivaji University, Kolhapur	31 34 36 43
7.	Sub Theme: The Need for Education in Universal Human	

	<p>Values from Scientific and Technological Perspectives Chairman: Prin. Dr. A. Dhake, SMBT College of Pharmacy, Dhamangaon Papers presented: a) बी.सी.ए च्या द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी विज्ञान आणि धर्म यामध्ये सुसंगती निर्माण करण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांचा आढावा by Miss. Ravina Sawant and Miss. Manali Sawalkar b) A study of the Impact of the Course: Fostering Personal Development and Social Progress on the Interns at MKCL, Pune by Mrs. Sayali Dubash</p>	45 48
8.	<p>Sub Theme: The Need for Education in Universal Human Values from Environmental Perspective Chairman: Prin. Miss. Swati Herkal, Director, Surabhi Computers, Wai Papers presented: a) Enrolling Local Community in Conserving Threatened Plants by Prin. Dr. Mohan. Waman et.al b) कृषी पर्यावरणावर नैतिक क्षमतांच्या परिणामांचा अभ्यास by Mr. Salve P. M. c) सुरभी कॉलेज ऑफ अँडव्हान्स टेक्नॉलॉजी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांकडून पर्यावरणीय जनजागृती कार्यक्रमाचा परिणाम: एक अभ्यास Mr. Navnath Bomble d) सुरभी कॉम्प्युटर्स येथे बहाई अकादमीच्या वैश्विक मानवी शिक्षण कार्यक्रमाचा परिणाम: एक अनुभव by Prin. Miss. Swati Herkal</p>	57 60 70 74
9.	<p>Sub Theme: Approaches and Policies Pertaining to Value Education Chairman: Prin. Dr. Vanita Kale, Shri. Shivaji Shikshan Mahavidyalaya, Amravati Papers presented: a) A Study of the Impact of Life Coaching On The Individuals From Different Fields by Mr. Amit Deokule b) A Study of The Impact Of Omkar Sadhna On Individuals by Mr. N. R. Chavan et.al c) Need to Promote Secular Ethics Through Education in India: A Pragmatic Approach by Dr. A. D. Kumbhar d) A Comparative Study of Approaches To Value Education by Dr. Shashi Gaikwad</p>	77 82 86 88
10.	<p>Sub Theme: The Need for Education in Universal Human Values from Social and Political Perspectives Chairman: Dr. Mohan Waman, Department of Botany, SMBST College, Sangamner Papers presented: a) सामाजिक व राजकीय दृष्टीकोनातून विद्यार्थ्यांना व समाजाला वैश्विक मानवी मूल्यांच्या शिक्षणाची असणारी गरज व त्यासाठीचे प्रभावी</p>	92

	<p>उपयोजन by Mr. Gourav Gade</p> <p>b) Pune Youth Survey by Mrs. Sayali Dubash</p> <p>c) A Study of the Perception Regarding Universal Human Values among the Students of Shantadurga Higher Secondary School, Bicholim-Goa by Mr. Rohan Manerkar</p> <p>d) माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थी व शिक्षक यांच्यातील सुसंवादातील अडथळांचा शोध घेऊन ते अडथळे दूर करण्यासाठी उपाययोजना सुचवणे by Dr. Sharda Niwate</p> <p>e) बी.सी.ए. प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी स्त्री-पुरुष समानतेसाठी केलेल्या प्रयत्नांचा आढावा by Ms. Sayali Sutar</p>	<p>99</p> <p>105</p> <p>115</p> <p>125</p>
10.	<p>Sub Theme: The Need for Education in Universal Human Values from Economical Perspective</p> <p>Chairman: Prin. Dr. A. D. Kumbhar, Sadashivrao Mandlik Mahavidyalaya, Murgud, Kolhapur</p> <p>Papers presented:</p> <p>a) बचत गटांच्या आर्थिक व्यवहारांचे मूल्यशिक्षणाच्या दृष्टीकोनातून विश्लेषणात्मक अभ्यास by Mr. Sangram Sapkal</p> <p>b) The Need for Education In Universal Human Values From Business Ethics Perspective by Dr. Jagdeesh R. Lanjekar</p> <p>c) सदाचरण वृद्धिंगत करण्यासाठी केलेल्या कृती आणि त्यांच्या परिणामांचा अभ्यास by Mr. Pooja Gujar</p> <p>d) BCA च्या द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी सौंदर्य वृद्धीसाठी केलेल्या प्रयत्नांचा आढावा by Miss. Komal Kasurde and Mr. Harish Dhiwar</p>	<p>129</p> <p>133</p> <p>139</p> <p>142</p>
11.	<p>Sub Theme: Value Based Teaching Learning Methodology</p> <p>Paper presented:</p> <p>प्रभावी मूल्यशिक्षणासाठी आशययुक्त अध्यापन पध्दतीची परिणामकारकता अभ्यासणे by Dr. Vanita Kale</p>	<p>144</p>
12.	<p>Papers received for the Conference but not presented</p> <p>a) Universal Human Values from an Economic Perspective by Dr. P. Gambhir</p> <p>b) चर्म व्यावसायिकांमध्ये चर्म कौशल्य प्रशिक्षणाबरोबर वैश्विक मूल्यांची रुजवणूक- एक अभ्यास by Dr. Sanjeevani Mahale</p> <p>c) Relationship Between Secondary School Students' Affiliation towards Modernization and Their Values Preferences by Ms. Nidhi Varma and Ms. Jyoti Bawane</p> <p>d) A Study Teacher Student Relationship in Context of Human Values by Dr. Kavita Salunke</p>	<p>154</p> <p>162</p> <p>170</p> <p>175</p>
13.	<p>Pictorial Glimpses of the Conference</p>	<p>179</p>

12. Pylee, M. V. (1987) the challenges of 21st century, university news, 35,(36): September 8.
13. Sharma A.P., (1995) Can Teachers Inculcate Values, University News, May15, 1995, pp.1-3

14. Technology and Society- Wikipedia, the free encyclopedia, 2007.
15. Wintson, Morton (2003). "Children of invention", In Morton Winston and Ralph Edlbach (eds): Society, Ethics, and Technology, 2nd ed., Belmont, Calif: Thomson/Wadsworth. ISBN 0- 534- 58540-X

“चर्म व्यावसायिकांमध्ये चर्म कौशल्य प्रशिक्षणाबरोबरच वैश्विक

मूल्यांची रुजवणूक- एक अभ्यास”

डॉ. संजीवनी राजेश महाले

(प्र. संचालक, सहा. प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक)

सारांश

प्रत्येक व्यक्ती आपल्या कुटुंबाबरोबरच इतर संबंधीत कुटुंबांचाही विकास करित असते. परंतु आपल्या सभोवताली राहणा-या इतर समाजातील कुटुंबही आपल्या कुटुंबात सामावून घेण्याची क्षमता या व्यक्तींमध्ये निर्माण करणे ही काळाची गरज आहे.

बहाई अॅकॅडमीतर्फे मूल्यशिक्षणाचे प्रशिक्षण पेपर सादरकर्तीने घेतलेले होते. या प्रशिक्षणातील विविध कृतींमध्ये सक्रिय सहभाग घेतलेला होता. शिक्षक प्रशिक्षक असल्याने एम.एड. शिक्षणक्रमाच्या अभ्यासकेंद्रावर विविध कृती करताना मूल्यशिक्षणातून शिकलेल्या विविध कृतींचा वापर नियमित केलेला आहे त्याची उपयुक्तताही अनुभवलेली आहे.

सामाजिक क्षेत्रातील व्यक्ती, शासकीय व्यक्ती आणि अनुभवी व्यक्तींचा एक गट तयार करून त्या गटाच्या नेतृत्वाची जबाबदारी घेतली. चर्मव्यवसायासंबंधी

शिक्षणक्रम विकसित केला. शिक्षणक्रमासाठी उपयुक्त 'स्वयं-अध्यापन साहित्य आणि व्हिडिओ विकसित करण्यात आले.

चर्मकार चर्मवस्तू दुरुस्तीचे कौशल्य पिढीजात पद्धतीने शिकलेले आहेत, परंतु ते अल्पशिक्षित आहेत. त्यांच्यासाठी पाच-पाच दिवसांचे प्रशिक्षण कार्यक्रम विकसित करण्यात आला. चार महसूल विभागांतर्गत तो राबविण्यात आला. प्रशिक्षणासाठी आलेले चर्मकार विविध जिल्ह्यातील असल्यामुळे ते एकमेकांना ओळखत नव्हते, सुरुवातीला ते एकएकटे राहण्याचा प्रयत्न करित होते. मूल्यशिक्षणातील परस्पर परिचय आणि एनर्झायर या खेळांचा प्रशिक्षण यशस्वीरित्या राबविण्यासाठी परिणामकारक वापर केला. एकंदरीत या प्रशिक्षणाचा प्रभाव या शोध निबंधात सादर करण्यात आला आहे.

महत्वाचे शब्द- विस्तारित कुटुंब, संघटनात्मक सहकार्य, विविधतेतून एकता,

प्रस्तावना

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे ब्रीदवाक्य "ज्ञानगंगा घरोघरी" असे आहे. या ब्रीदवाक्याला आणि विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांना अनुसरून विद्यापीठाने समाजाच्या शैक्षणिक गरजा लक्षात घेऊन अनेक कौशल्याधिष्ठीत शिक्षणक्रम सुरु केलेले आहेत. उदा. मुंबईचे डबेवाले, घरकामगार व न्हावी व्यक्तींसाठी केशकर्तन शिक्षणक्रम इत्यादी.

संशोधन समस्येचे महत्त्व

प्रस्तुत संशोधिकेला रस्त्यावर बसून कार्य करणाऱ्या चर्मकारांना उपयुक्त ठरेल असा शिक्षणक्रम विकसनाची जबाबदारी देण्यात आलेली होती. चर्मव्यवसायाचे शिक्षण घेऊन बाहेर पडलेल्या व्यक्ती या व्यवसायात न राहता इतरत्र नोकरी करत आहेत. चर्मव्यवसायाचे काम करणाऱ्या व्यक्ती अशिक्षित, अल्पशिक्षित असल्यामुळे त्यांची बोलण्याची भाषा वेगळी असल्याने अडचणी येत होत्या. या चर्मकारांची कामाची वेळ आणि प्रस्तुत संशोधिकेची कार्यालयीन वेळ एकच असल्याने त्यांच्यात नियमित संवाद होऊ शकत नव्हता. सलग सहा महिन्यांच्या रविवारच्या सुट्टीचा वापर त्यांच्याशी संवाद साधण्यासाठी करण्यात आला. या समाजाचे संत रोहिदास महाराज आहेत हे समजल्यानंतर सादरकर्तीने त्यांच्या साहित्याचा अभ्यास केला आणि त्या सर्वांशी संवाद साधताना नमस्काराऐवजी "जय रोहिदास" असे म्हणण्यास सुरुवात केली. यामुळे चर्मकार आणि त्यांच्यात सुसंवाद निर्माण होण्यास मदत झाली. संशोधन

प्रकल्पातून या शिक्षणक्रमाचे प्रारूप विकसित झाले. परंतु निरीक्षणांती असे आढळले होते कि हा समाज अत्यंत असंघटीत आहे, त्याची संघटनात्मक बांधणी करण्यासाठी सामाजिक संघटनेचे सहकार्य अत्यावश्यक होते.

संशोधन प्रश्न

1. चर्मकला कौशल्य मूल्याधिष्ठित कसा करता येईल?
2. चर्मकला कौशल्य विकसनासाठी समाजातील तज्ज्ञ व्यक्तींचा शोध कसा घेता येईल?
3. चर्मकला कौशल्य प्रमाणपत्र शिक्षणक्रमात मुल्यांचा समावेश कसा करता येईल? प्रशिक्षणार्थीमध्ये मूल्य शिक्षणातील विविध घटकांची रुजवणूक झाली का त्याचा शोध कसा घेता येईल?

वरील संशोधन प्रश्नांमधून संशोधन समस्या निश्चित करण्यात आली.

संशोधन समस्या

चर्मकारांसाठी राबविण्यात आलेल्या प्रशिक्षणातून त्यांच्यात विकसित झालेल्या मुल्यांचा अभ्यास.

उद्दिष्टे

- 1) चर्मकला कौशल्य शिक्षणक्रम विकसनासाठी सामाजिक संघटनेच्या सहकार्याचा अभ्यास करणे.
- 2) चर्मकला कौशल्य शिक्षणक्रम विकसनासाठी राजकीय सहकार्याचा अभ्यास करणे.
- 3) चर्मकला कौशल्य अल्पकाळ शिक्षणक्रम रुपरेषेचा अभ्यास करणे.
- 4) चर्मकला कौशल्य शिक्षणक्रम राबवणूकीतून विकसित झालेल्या विविध मूल्यांचा अभ्यास करणे.

संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा

- 1) प्रस्तुत संशोधन सन २०१४ आणि सन २०१५ या वर्षातील होते.
- 2) चर्मव्यवसायातील चर्मकला कौशल्या संदर्भात होते.

मर्यादा

- 1) प्रस्तुत संशोधन हे मार्च २०१४ नाशिक, जानेवारी २०१५ कोल्हापूर, फेब्रुवारी २०१५ औरंगाबाद आणि मार्च २०१५ अमरावती येथे प्रत्येकी ५ दिवस मर्यादित होते.
- 2) विविध चर्मवस्तू दुरुस्ती आणि चप्पल बूट विकसन, छत्री विकसन आणि दुरुस्ती, कोल्हापुरी चप्पल विकसन इ. पुरते मर्यादित होते.

संबंधीत साहित्य आणि संशोधनाचा आढावा

- 1) बहाई अॅकॅडमीतर्फे विकसित करण्यात आलेल्या मूल्यशिक्षण संदर्भ साहित्यातून मूल्य शिक्षणासंदर्भातील विविध संकल्पना स्पष्ट झाल्या. त्याचप्रमाणे वेगवेगळे खेळही प्रत्यक्ष अनुभवता आले.
- 2) त्या शैक्षणिक खेळांचा मूल्यांच्या पुरस्कारासाठी कसा उपयोग होऊ शकतो याचा विचार करण्यात आला.
- 3) संशोधन पध्दतीच्या विविध पुस्तकातून संशोधनासंदर्भातील संकल्पनांचे आकलन झाले.
- 4) प्रस्तुत पेपर सादरकर्तीने चर्मकला कौशल्य विकासासंदर्भात शिक्षणक्रम प्रारूप विकासानाबाबतचा एक संशोधन प्रकल्प पूर्ण केलेला आहे. त्यातून या शिक्षणक्रमाची गरज. त्याची रचना कशी असावी याबाबतची माहिती प्राप्त झाली.

बहुमाध्यम संच साहित्य

चर्मकला कौशल्यासंदर्भात मुक्त विद्यापीठाने विकसित केलेली पुस्तके व व्हिडीओ सीडीतूनही या व्यवसायासंबंधी विविध प्रकारचे ज्ञान प्राप्त झाले. त्यातून या व्यवसायात कोणती मुल्ये दुर्लक्षित होत असतात आणि आचरणात आणण्यासाठी कशाप्रकारे त्यांना प्रेरित करता येईल याचा विचार करण्यात आला.

संशोधन कार्यपध्दती आणि साधने

प्रस्तुत संशोधनासाठी वर्णनात्मक संशोधन पध्दतीचा वापर करण्यात आला.

नमुना- नाशिकचे २९ प्रशिक्षणार्थी, कोल्हापूरचे २४ प्रशिक्षणार्थी, औरंगाबादचे ३९ प्रशिक्षणार्थी तर अमरावतीचे २९ प्रशिक्षणार्थी

संशोधन साधने

- 1) चेहेरे शब्द प्रश्नावली- यातून प्रशिक्षणार्थींच्या प्रशिक्षणापूर्वीच्या आणि प्रशिक्षणानंतरच्या मानसिक अवस्थेचा शोध घेण्यात आला. सदर प्रश्नावली बहाई अॅकॅडमीने तयार केलेली आहे.
- 2) सहभागी निरीक्षण- यातून प्रशिक्षणार्थ्यांमधील तज्जांचा शोध घेऊन त्यांना प्रशिक्षक म्हणून कार्य करण्याची संधी देण्यात आली. आणि प्रशिक्षणातून रुजविलेल्या मूल्यांचा शोध घेण्यासाठी वापर करण्यात आला.
- 3) दस्तऐवज विश्लेषण- चर्मकला कौशल्य विकासासंदर्भात जे दस्तऐवज विकसित झाले. त्यावरूनही काही विश्लेषण करण्यात आले आहे.

१. सामाजिक संघटना सहकार्य

सादरकर्तीने राष्ट्रीय चर्मकार महासंघाचे अध्यक्ष मा. आ. श्री. बबनरावजी घोले यांची प्रदीर्घ मुलाखत घेऊन त्यांना या शिक्षणक्रमाचे महत्व सांगितले. त्यांनाही ते महत्व लक्षात आल्याने त्यांनी विद्यापीठाला सर्वतोपरी सहकार्य करण्याचे आश्वासन दिले. आणि महासंघामार्फत पश्चिम महाराष्ट्रातील धुळे, विदर्भातील अकोला, कोकणातील गोरेगाव, येथे होणाऱ्या मेळाव्यात या शिक्षणक्रमासंदर्भात माहिती देण्यासाठी सादरकर्तीला आमंत्रण दिले. या प्रत्येक मेळाव्यासाठी साधारणतः दोन ते तीन हजार चर्मकार बांधव उपस्थित होते. या मेळाव्यात सादरकर्तीने विद्यापीठाच्या या शिक्षणक्रमाच्या संकल्पनेविषयी माहिती दिली. सादरकर्ती शिक्षक प्रशिक्षक असल्यामुळे तिला या व्यवसायासंबंधी कोणतीही माहिती नव्हती. साहित्य विकसनासाठी मेळाव्यातच सहकार्य करण्याचे आवाहन करण्यात आले आणि साधारणतः १०० व्यक्तींच्या अनौपचारिक मुलाखतींमधून १२ लेखक, संपादकांची निवड करण्यात आली. हा शिक्षणक्रम मुक्त आणि दूरशिक्षण पध्दतीने राबवता येऊ शकतो का याचा विद्यापीठात पथदर्शक अभ्यासही घेण्यात आला.

२. शैक्षणिक साहित्य विकसन

प्रात्यक्षिक काम करणाऱ्या चर्मकारांना ते लिखित स्वरूपात कसे असावे याबाबतची मांडणी करता येत नव्हती. तर सादरकर्तीला प्रत्यक्ष कामाचा कोणताही अनुभव नसल्याने ते समजण्यास अवघड जात होते. सादरकर्तीने एका अनुभवी उच्चशिक्षित बॅंग

विकसित करणाऱ्या महिलेकडून ही प्रक्रिया अगोदर समजून घेतली. चर्मव्यवसायासंबंधीच्या हत्यारांना विशिष्ट नावे आहेत, विविध कृतींनाही त्या व्यवसायाशी संबंधित नावे आहेत. यात एकवाक्यता येण्याच्या दृष्टीने चर्मव्यवसायासंबंधी एक पारिभाषिक सूची तात्पुरती तयार केली. सादरकर्ती लेखकांच्या बैठकींमधून, त्यांच्या चर्चेतून काम कसे केले जाते हे समजून घेत असत आणि त्यानंतर स्वतंत्रपणे प्रत्येक घटकाचे लेखन करून ते रस्त्यावरील चर्मकार बांधवांना वाचून/दाखवून त्यास अंतिम स्वरूप दिले जात होते. आणि पुढील लेखक संपादक बैठकीत त्या साहित्याला अंतिम स्वरूप देऊन त्याचे संपादन केले होते. ज्ञानाधिष्ठित माहिती स्वयंध्यापन साहित्यातून तर कौशल्याधिष्ठित माहिती व्हिडीओद्वारे विकसित करण्यात आली.

स्वयं अध्ययन साहित्य (पुस्तके)

१. चामड्याचे प्रकार आणि उपयुक्तता
२. हत्यारांची ओळख, वापर, निगा आणि सुरक्षितता
३. चर्मवस्तू दुरुस्ती
४. चर्मद्योग: मुलभूत कृती
५. उद्योग विकसन आणि विविध शासकीय योजना
६. विद्यार्थी मार्गदर्शिका
७. स्वाध्याय आणि प्रात्यक्षिक कार्यपुस्तिका

व्हिडीओ सी. डी.

१. मुक्त विद्यापीठ परिचय
२. शिक्षणक्रम मार्गदर्शन आणि परिचय
३. चामड्याविषयी माहिती
४. मृत प्राणी जतन कौशल्यात चर्मकारचे ज्ञान

५. हत्यारांची ओळख, वापर, निगा आणि सुरक्षितता
६. चर्मवस्तू दुरुस्ती
७. चर्मोद्योगासाठी मूलभूत कृती नमुना विकसन
८. उद्योगशीलता विकास

या चर्मकारांचे दैनंदिन कमाईवरच घरातील खर्च भागविला जातो. त्यांना प्रशिक्षणासाठी पाच दिवस बोलाविल्यास त्यांचा घरखर्च कसा भागवायचा हा एक मोठा प्रश्न सादरकर्तीपुढे होता.

३. राजकीय सहकार्य

संत रोहिदास चर्मोद्योग व चर्मकार विकास महामंडळ या शासनाच्या उपक्रमाद्वारे चर्मकारांना प्रशिक्षण दिले जाते. याची माहिती मिळाल्यानंतर या महामंडळाशी संपर्क साधून नागपूरला मा. ना. शिवाजीराव मोघे, सामाजिक न्याय मंत्री आणि महामंडळाच्या संचालक मंडळासमोर सादर शिक्षणक्रमाचे प्रारूप सादर करण्यात आले आणि त्यांना शासनाचाही यात सहभाग असावा अशी विनंती करण्यात आली. या प्रशिक्षणापूर्वी लिडकॉममार्फत संगणक शिक्षण, टेलरिंग, अशा प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी मदत केली जात होती. या शिक्षणक्रमाचे महत्व त्यांच्या लक्षात आल्यामुळे महामंडळाचा विद्यापीठाशी औपचारिक करारनामा करण्यात आला. त्यात या प्रशिक्षणार्थींचे शिक्षणक्रम शुल्क, प्रवास भत्ता, आणि प्रशिक्षण खर्च देण्याची जबाबदारी महामंडळाने स्वीकारली आणि प्रशिक्षण देण्याची जबाबदारी विद्यापीठाकडे सोपविण्यात आली. हा अत्यंत नाविन्यपूर्ण उपक्रम असल्यामुळे महामंडळाचे मुख्यालय,

विभागीय कार्यालय आणि जिल्हा कार्यालयातील अधिकाऱ्यांना या शिक्षणक्रमाविषयी सविस्तर माहिती देण्यासाठी दोन दिवस प्रशिक्षण देण्यात आले.

लिडकॉमच्या सदस्यांना चर्म व्यवसायाबाबतचे कौशल्य नाही म्हणून त्यांच्यासोबत प्रत्येक जिल्ह्यातून एक चर्मव्यावसायिक सोबत आणावा असे सांगण्यात आले. कोल्हापूर जिल्ह्यातून श्री. अनिल पोवार हे चर्मव्यावसायिक म्हणून आलेले होते. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला त्यांनी पुढीलप्रमाणे प्रश्न उपस्थित केले-

१. या शिक्षणक्रमासाठी साहित्य कसे तयार केले जाणार आहे?
२. प्रशिक्षण कार्यक्रम कसा राबवला जाणार आहे?
३. मूल्यमापन कसे केले जाणार आहे?

प्रशिक्षणानंतर त्यांची पुढील मते होती-

१. दोन दिवसांच्या प्रशिक्षणानंतर समारोपाच्या वेळी माझ्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे मिळालेली आहेत. आणि मी उत्कृष्टपणे कोल्हापुरी चप्पल बनवू शकतो.
२. संपूर्ण महाराष्ट्रात कोल्हापुरी चप्पल शिकविण्यासाठी प्रशिक्षक म्हणून जाण्यास मी तयार आहे.

त्यांनी नाशिक, कोल्हापूर, औरंगाबाद आणि अमरावती (दर्यापूर) येथील प्रशिक्षणास उपस्थित राहून सर्वांना कोल्हापुरी चप्पलचे प्रात्यक्षिक दाखवले. ही चप्पल बनविण्यासाठी प्रेरणा दिली. कोल्हापुरी चप्पलला जागतिक स्तरावर मागणी असल्याने चर्मकारांनी ती तयार केल्यास त्यांना व्यवसाय उपलब्ध होईल

जबाबदारी माहिती दिली.

३. शैक्षणिक संस्था, सामाजिक संस्था

आणि राजकीय संस्था(महामंडळ)

समन्वयातून शिक्षणक्रम राबवणूक

महाराष्ट्रातील प्रत्येक महसूल विभागांतर्गत एका ठिकाणी प्रशिक्षण घेऊन त्या त्या महसूल विभागातील सर्व जिल्ह्यातील ४ ते ५ प्रशिक्षणार्थ्यांना प्रशिक्षण द्यावयाचे असे

निश्चित करण्यात आले. विद्यापीठाचा या चर्म व्यावसायिकांबरोबर कोणताही संपर्क नसल्याने हि जबाबदारी महामंडळाकडे देण्यात आली. नाशिक, पुणे, औरंगाबाद, अमरावती या महसूल विभागात प्रशिक्षण घेण्यात आले. विभागनिहाय उपस्थित प्रशिक्षणार्थी संख्या कोष्टक क्र. १ मध्ये दिली आहे-

कोष्टक क्र. १

महसूल विभागनिहाय उपस्थित प्रशिक्षणार्थी

ठिकाण	प्रशिक्षणार्थी संख्या
नाशिक	२९
कोल्हापूर	३४
औरंगाबाद	३९
अमरावती (दर्यापूर)	२९

५. प्रशिक्षक म्हणून कार्य

विद्यापीठामार्फत डॉ. संजीवनी महाले, अभिलाषा शिंदे, विभागीय केंद्र संचालक आणि संबंधित व्यक्ती. महामंडळामार्फत श्री सुभाष भोगे (प्रशिक्षक) व श्री सुभाष राऊत

(प्रात्यक्षिक कार्य). सामाजिक संस्थांमार्फत श्री अनिल पोवार (कोल्हापुरी चप्पल) सर्वांच्या एकमताने या शिक्षणक्रमाची पूर्वतयारी, तज्ज्ञांची निश्चिती करण्यात आली आणि प्रशिक्षण कार्यक्रम राबवण्यात आला.

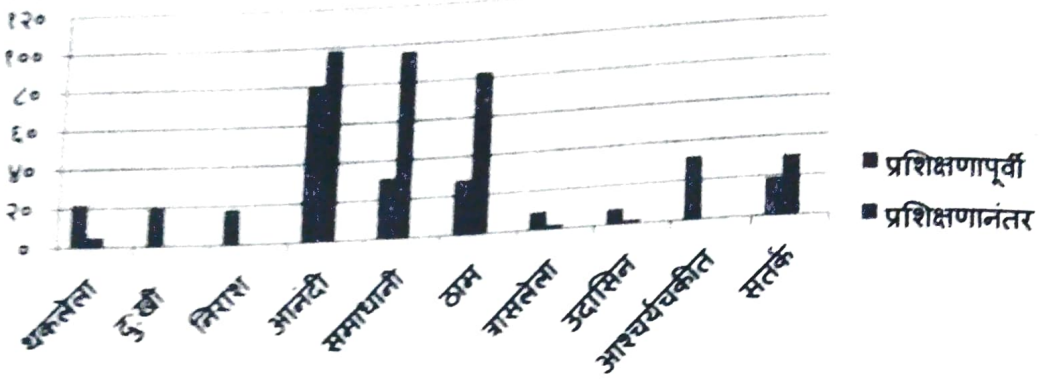
निष्कर्ष

कोष्टक क्र. २

चेहरे प्रश्नावली विश्लेषण

	प्रशिक्षणापूर्वी	प्रशिक्षणानंतर
थकलेला	२२	०५
दुःखी	२०	-
निराश	१८	-
आनंदी	८०	९८
समाधानी	३१	९६
ठाम	२८	८३
त्रासलेला	०९	०२

उदासिन	०८	०२
आश्चर्यचकीत	३२	-
सतर्क	१९	३०



चेहरे प्रश्नावली निष्कर्ष

१. प्रशिक्षणापूर्वी काही प्रशिक्षणार्थ्यांमध्ये नकारात्मक भावना होती.
२. प्रशिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर ते बहुतांशी आनंदी आणि समाधानी होते.
३. चर्मव्यवसाय करण्याविषयी ठाम होते.
४. बहुतांशी प्रशिक्षणार्थी कुशलतेने चर्मव्यवसाय करण्यासाठी सतर्क झालेले होते.

प्रशिक्षण कार्यक्रमातून मूल्य शिक्षणातील

विविध घटकांचा विचार

१. विविधतेत एकता

- १.१ विविध क्षेत्रातील प्रशिक्षकांच्या साहाय्याने गट अध्यापन पद्धतीने (Team Teaching) प्रशिक्षण राबविण्यात आले.
- १.२ प्रशिक्षणार्थ्यांनी सुरुवातीला त्यांना कोणते वैशिष्ट्यपूर्ण काम येते हे सांगितलेले असल्याने अशा वैशिष्ट्यपूर्ण कौशल्य प्रशिक्षणाच्या प्रशिक्षणार्थ्यांना

प्रशिक्षक म्हणून काम करण्याची संधी देण्यात आली. प्रशिक्षणार्थींच्या अनुभवाचा आणि गरजेचा विचार करून महसूल विभागनिहाय प्रशिक्षणात बदल करण्यात आले.

२. असंघटीतपणाकडून संघटीतपणाकडे वाटचाल

२.१ प्रत्येक जिल्ह्यातून ४ ते ५ प्रशिक्षणार्थी आलेले होते, ते एकमेकांशी अपरिचित होते. या पाच दिवसांच्या प्रशिक्षणातून त्यांच्यात सुसंवाद निर्माण झाला आणि आपण संघटीत होऊन काम करायला हवे याची जाणीव निर्माण झाली. ते नंतरही एकमेकांच्या आणि प्रशिक्षकांच्या दुरध्वनीद्वारे संपर्कात आहेत.

२.२ जिल्हावार प्रशिक्षण राबवण्यासाठी जिल्हा समन्वयक म्हणून कोण इच्छुक आहे अशी विचारणा करण्यात आली. जिल्हानिहाय प्रशिक्षणार्थींच्या मदतीने

प्रत्येक जिल्हा समन्वयक निश्चित करण्यात आले.

३. प्रामाणिकपणा व सचोटी

३.१ चर्मव्यवसाय करणाऱ्या व्यक्ती प्रामाणिकपणे आपले काम करत असतात. परंतु त्यांचे हे प्रयत्न स्वतःपुरतेच मर्यादित होते. पाच दिवसात इतरांकडूनही काही गोष्टी शिकता येतात हे लक्षात आल्यानंतर स्वतःकडे असणारे कौशल्य इतरांनाही उपयोगी होऊ शकेल या दृष्टीने त्यांनी सहभाग घेतला. या कृतीचा परिणाम म्हणजे विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या प्रशिक्षण घटकांव्यतिरिक्तही प्रशिक्षणार्थी अनेकविध कृती शिकले. पावसाळ्यात या चर्मकार बांधवांना फरसे काम नसते, त्यामुळे ज्या प्रशिक्षणार्थ्यांना छत्री दुरुस्तीचे काम येत होते त्यांनी ते इतरांना शिकवले. पावसाळ्यासाठी आर्थिक मदत नकळत इतरांना केली.

३.२ या प्रशिक्षणासाठी आलेले प्रशिक्षणार्थी चर्मवस्तू दुरुस्त करणारे, चर्मवस्तू विक्री करणारे दुकानदार, नवीन चर्मवस्तू बनवणाऱ्या व्यक्ती अशा विविध क्षेत्रात कार्य करणारे होते. हे पाच दिवस प्रत्येकाने आपापले अनुभव एकमेकांना सांगितले, विचारांची देवाण घेवाण केली. सर्वांमध्ये चर्मव्यवसायाविषयी आत्मীয়ता निर्माण झाली. आणि भविष्यात हा व्यवसाय अधिक आत्मविश्वासाने करण्याची क्षमता निर्माण झाली.

४. सर्जनशीलता आणि दूरदृष्टी

कोल्हापुरी चप्पलच्या प्रशिक्षणातून ही चप्पल वेगवेगळ्या पद्धतीने करता येते याची जाणीव

निर्माण झाली. स्थानिक गरजेनुसार या चप्पलमध्ये कसे बदल करायला हवेत, कोल्हापुरी चप्पलचे कारागीर कमी होत आहेत. इतर विभागात हे कारागीर कसे निर्माण होतील, या चप्पलच्या सजावटीसाठी वापरण्यात येणाऱ्या विविध भागांपासून किचेन, केसांची क्लिप, ब्रेसलेट, बांगडी, अशा इतर लेदरच्या वस्तू तयार करता येतील ही कल्पकता त्यांच्यात निर्माण झाली. आणि हा व्यवसाय दूरदृष्टी ठेऊन कसा करता येईल याबाबतही त्यांना मार्गदर्शन मिळाले.

५. चिकाटी आणि सातत्य

प्रशिक्षणार्थ्यांनी यापूर्वी अशा प्रकारचे कोणतेही प्रशिक्षण घेतलेले नव्हते. संपूर्ण दिवस काहीतरी शिकायचे ही सवयही त्यांना नव्हती. परंतु या पाच दिवसांच्या प्रशिक्षणात प्रत्येकजण चिकाटीने आपले काम करत होता. कामात सुबकता कशी येईल याचाही विचार करत होता. आणि कामात सातत्य राहण्याच्या दृष्टीने वेगळे काम करता येईल याबाबत सहाध्यायींशी चर्चा करून भविष्याचे नियोजनही करत होता.

मूल्यशिक्षणातील विविध कृती

या प्रशिक्षणात बहाई अॅकॅडमीतर्फे राबवण्यात येणाऱ्या मूल्यशिक्षणातील फक्त दोनच कृतींचा समावेश जाणीवपूर्वक केलेला होता. परंतु यातील अनेक कृतींचा समावेश या प्रशिक्षणात जाणीवपूर्वक करून या पाच दिवसांच्या प्रशिक्षणातून मूल्यशिक्षणाच्या विकासाबाबतचा भविष्यात अभ्यास करण्यात येईल.

समारोप

पेपर सादरकर्ती यांनी मूल्यशिक्षणाचे

प्रशिक्षण घेतलेले होते. त्यामुळे नव्याने संबंधित नसलेल्या कामाची जबाबदारी घेऊन ती प्रामाणिकपणे पूर्णत्वास नेण्यासाठी त्यांनी स्वतःचे ज्ञान, सामाजिक संघटनांचा आधार आणि चर्मव्यावसायिकांची आर्थिक परिस्थिती हलाखीची असल्यामुळे त्यांना आर्थिक मदत होण्याच्या दृष्टीने महामंडळामार्फत शासकीय मदत मिळवली. शैक्षणिक, सामाजिक, राजकीय सहकार्यातून पाच दिवसाचा शिक्षणक्रम यशस्वीरीत्या पार पडला. त्याला प्रामुख्याने मूल्यशिक्षणाच्या प्रशिक्षणाचा आधार आहे.

संदर्भ

- 1) नैतिक सक्षमता - मुलभूत, Developmental Learning Press, Royal Palm Beach, Florida
- 2) Guide Book of Moral Capabilities Unit 1- Fundamentals, developmental learning press, Royal Palm Beach, Florida
- 3) महाले एस. आर. (2012), चर्मकला कौशल्य शोध आणि शिक्षणक्रम प्रारूप विकसन, अप्रकाशित प्रबंध, नाशिक य. च. म. मुक्त विद्यापीठ.

“Relationship between Secondary School Students’ affiliation towards Modernization and their Values Preferences”

Ms. Nidhi Verma

Ph.D. Student,
Indian Institute of Education,
Centre for Educational Studies,
Kothrud, Pune

Ms. Jyoti Bawane

Associate Professor,
CES, Indian Institute of Education,
Pune

Abstract

Modernization is a multivariate phenomenon and factors like urbanization, industrialization, education, mass media and income have significant influence on individual modernity. It links individual growth with social development and hence involves the emergences of new behavioural system which implies considerable value change. During this process of modernization, traditional values undergo gradual or at times, radical modification, by being replaced by modern values. The modernization process brings about distinctive psychological changes in attitude, values

and behaviour patterns on the part of individuals exposed to it. A drastic change in modern man’s concept of values simultaneously changes his/her behaviour and lifestyles. This has resulted in the changes in the system of values and belief and which have subsequently influenced the value pattern in the society. The present investigation was conducted to study the relationship between modernization and values inclinations among the Higher Secondary students of Pune City. Survey research design method was adopted for the study and the sample of the study consisted of 712 XI standard students in Pune city. Pearson product



Bahá'í Academy
Shivaji Nagar, Panchgani- 412805
Dist. Satara, Maharashtra
www.bahaiacademy.org